

Kyrkvandring Östra Eds kyrkogård och kyrka

5/7 2020

1 Kyrkan före branden

KYRKOR I EDS CAPELL.

De första resterna som kan vara från kyrkkapell i Östra Ed är från Torrö. En sjömanskyrkogård där sjömän från förlista fartyg begravts finns på ön. Forskaren Peter Norman tror att den s.k. kyrkogården, som är c:a 9x6 m och omgärdad av en stenmur skulle kunna vara grunden efter ett gammalt skärgårdskapell.

C.G.Petersen socknar och gårdar i Tjust s.296. Det är fem sekler från den tid Sverige mera allmänt kristnades till träkapellet byggdes vid Åsvik och den gamla sjömanskyrkogården kan mycket väl vara en husgrund för ett tidigare skärgårdskapell.

De dokumenterade uppgifterna om när träkapellet byggdes vid Åsvik är från dödboken år 1692 där står skrivet.

”Den 23 febr. död, den 6 mars begravd hustru Kerstin Månsdotter, vilken föddes år 1607, och hon var det första barn som här i kapellet döptes.”

Avskrift från en bok om Östra Ed av R. Lindeskog s.10:

”I Eds Prästgårdsbok” finns ett brev av Sidonia Grip, som är av stort intresse ifråga om när första kyrkan byggdes, vi återger:

”Vi Sidonia grevinna till Raseborg och Falkenstien , boren friherrinna till Vinäs och Tärnö, fru till Gräfsnäs och Koberg. Efter det Eds kapell hade aldrig blivit byggt, hade icke min käre salige herre givit lov och samtycke därtill att sätta kyrkan på sina ägor, och kapellansbönderna som ligga därunder, bad min käre salige herre att de måtte få lov att bygga en sockenstuga på samma ägor vid kyrkan, det de ock fingo lov till, då gamla kyrkoherden herr Matts i Ed flyttade dit. Efter det vi hava två delar i Åslevik och kronan haver icke mer än en del, så hava vi givit kyrkoherden vällärde herr Bothvid i Ed, så länge han är kyrkoherde i Ed, samma hus, så många som ligga på våra två delar i samma kapellansgård. Till yttermera visso sätta vi vår hand och sekret under.

Vinäs den 6 juli 1645. Sidonia Grevinna egenhändigt.”

Eftersom Vinäs var Sidonia Grips egendom och hon gifte sig 1616 med Johan Kasimir Lewenhaupt kunde han inte skänka mark till kapellet tidigare.

Bönderna hade lov av biskopen att bygga ett kapell och hålla gudstjänst, men kyrkoherde Mattias Magni var motståndare eftersom hans inkomst kunde minskas. År 1619 skrev han till Kungl: Majt: och begärde att kapellet skulle rivas. Det såg mörkt ut för invånarna i församlingen när de fick order om att kapellet skulle stängas för gudstjänst.

Ståthållaren och generalguvernören Herman Wrangel som var ägare till Vindö tog sig an böndernas sak med hjälp av Sven Månsson. Den 20 aug. 1619 fick invånarna i Eds Kapell sitt efterlängtnade tillstånd att behålla kapellet och bedriva gudstjänst.

Kyrkoherde Mattias Magni tröttnade på tjänsten i Ed och flyttade 1625 ut till kapellförsamlingen. Han bodde först inhyses hos Simon Finne i Svinebäck. Bönderna byggde snarast möjligt en sockenstuga vid kyrkan som bostad åt prästen.

Kyrkoherden i Ed Bothvidius Nicolai Gothovius gjorde som herredagsman 1644 en ny framstöt om att Eds kapell skulle rivas. Han hade dock ingen framgång med ärendet vid herredagen utan kapellet fick vara kvar och gudstjänst utövas.

Församlingens resurser var nog begränsade när kapellet byggdes ty byggnadsarbeten fortsatte under åren. Först byggdes som nämnt sockenstugan 1625, därefter byggdes klockstapeln 1633.

Kyrkan blev för liten och en korskyrka tillbyggdes 1687. Sakristian ombyggdes 1697, koret panelades 1702 och 1708 byggdes hus med torn- och klockstapel vid västra gaveln.

Åren 1711-20 spånades och tjärades kyrkans tak och ytterväggar och 1725 målades kyrkan invändigt.

Vid biskopsvisitation 1763 sägs att kyrkan är för dålig att reparera, och 1773 blev kyrkan helt bortsynad.

År 1783 byggdes kyrkboden.

KYRKOBYGGET 1780 – 85.

Inget blev utträttat ifråga om att bygga ny kyrka förrän Baronerna och Kammarherren Hartvig Fleetwood köpte Åsvik 1878. Han vidtog snart åtgärder för att bygga en ny kyrka.

Nödvändiga beslut och ritningar var klara så att byggnadsarbetet kunde börja i juni 1780.

Baron Fleetwood stod för organisationen och han tycks vara noggrann med att allt var rättvist fördelat.

Församlingen delades upp i lämpliga arbetslag, från gods, byar, enskilda gårdar, torp och även backstugor. Uttaxeringen var gjord så att, arbetslaget för dagen kom från samma gård eller rote, förutom en del med speciella uppgifter. Det var baserat på antalet arbetsföra personer inom roten. Bönderna skickade i första hand sina anställda om de hade några.

Man startade den 15 juni 1780. Månd. 45 man + 3 kvinnor, tisd. 44 man + 7 kvinnor, onsd. 34 man + 6 kvinnor, torsd. 38 man + 5 kvinnor, fred. 34 man, lörd. 35 man + 14 kvinnor. Sammanlagt för första veckan 230 mans- och 35 kvinnodagsverken.

Ett exempel för en veckas dagsverkslistor är följande Vindö rote 83-,

Kråkvik-Svinebäck 45- och Skärgården 56 dagsverken

Uttaxering av dagsverken fortsatte under de år kyrkan byggdes.

Det blev betungande för församlingen att bygga kyrka. Det tog fem år innan kyrkan var färdig, även om man räknar med att den dagliga arbetsstyrkan kanske minskades något de sista åren och att det egentliga byggnadsarbetet låg nere vintertid blev det ändå några tusen dagsverken.

År 1780 hade församlingen 982 invånare 478 män och 504 kvinnor därav 70 över 65 år.

Räknar man bort ståndspersoner, kronomän och de som var över 65 år återstår c:a 410 män. som fick dela på de dagsverken som skrevs ut. Det var ganska betungande eftersom arbetet varade i fem år. Kvinnorna slapp undan lindrigare ty de skrevs ut i mindre antal.

Vintertid skulle nödvändigt byggnadsvirke huggas och köras fram. Det skulle huggas på fastigheter i församlingen och bönderna fick svara för arbete och transport. Virket var noga uträknat. Ifråga om grövre virke var antal stockar av viss längd och dimension angivet.

Kyrkan murades med sten med visst inslag av tegel över dörrar och fönster men det fordrades ändå mycket trävirke till kyrkans tak, läktare och inredning, samt den kraftigt dimensionerade bärningen i tornet vilket slukade stora mängder virke av mycket grova dimensioner

På vintern skulle tegel för tak och murar köras från Stensnäs. En del annat byggnadsmaterial som krävdes hämtades vid Storsjö.

Arbetet verkar välorganiserat, med dåtidens vägar och fordon var det en himmelsvid skillnad att köra på vinterväglag i jämförelse med barmark. Dessutom var man bra på att utnyttja sjöarna när isen var tillräckligt stark.

I motsats till träkyrkan som byggdes till och reparerades många gånger under årens lopp, byggdes stenkyrkan färdig i en följd även om det tog fem år innan arbetet var klart.

År 1785 invigdes den färdigbyggda kyrkan.
Uppgifter från Landsarkivet 2002.

I jämförelse med många andra kyrkor har inte kyrkorna i Östra Ed uppnått så hög ålder. Den första kyrkan hade varit i bruk från 1619 till 1779 när den revs bort och ersattes av en ny,

Den andra invigdes 1785 och brann ned 1958. Den tredje Invigdes 1960 och en oviss framtid kommer att visa vilken ålder den uppnår.

1787 Bogårdsmuren färdig.

1789 Det första orgelverket.

1901 – 02 Renovering av kyrkan.

1904 – 09 Tillverkning av kyrkbänkar. Anders M Andersson

1909 Ny orgel.

Vid nästa renovering på 1930-talet försökte man återställa en del av det som ändrats vid renoveringen i början av seklet till ursprungligt skick.

Nu drog man också in elektrisk belysning och centralvärme.

Vid utgrävning för pannrummet som byggdes i samband med att centralvärme drogs in kyrkan fann man rester av ett gammalt trägolv, som tydligen var från den första kyrkan. Det är muntliga uppgifter som vi fått av den förre kyrkvaktmästaren. Ingenting är sagt om hur djupt ner resterna låg, men platsen stämmer med vad man på annat håll fått fram om den första kyrkans läge.

Kyrkans orgel fick också en ordentlig genomgång i samband med den renoveringen. Med hänsyn till att kyrkan tidigare saknat både elektriskt ljus och centralvärme torde det ha varit en stor högtid vid återinvigningen 1938.

År 1958 brann kyrkan men väggarnas kraftiga stenmurar till både långskepp och kyrktorn stod kvar tämligen oskadade.

Trots den minskning församlingen utsattes för vid kommunreformen 1952 alltså då Askö fördes över till Loftahammar församling beslöt man omedelbart att återuppbygga kyrkan.

Den nya kyrkan byggdes på de gamla murarna, men längden minskades med c:a en tredjedel.

Invigning av kyrkan verkställdes av biskop Askmark i oktober 1960.

2 Graven söder om kyrktornet.

”FYRA SMÅ BARNES GRAV”

Efter studium av de gamla kyrkböckerna har vi konstaterat att det är barn till Jesper Södergren som är begravda här. Han var chef för lantbruksskolan vid Vindö åren 1872 - 1886.

Jesper Södergren f. 14/6 1845 i Sölvesborg. Inflyttad till Eds Capell 1872. Gift 1873.

Hustru Christina Olivia Beckman f. 30/6 1849 i Halmstad. Inflyttad till Eds Capell den 2/9 1873.

Familjen hade åtta barn varav fem avled i späd ålder.

Avlidna barn: Siri f. 21/6 1874 d. 29/8 1875. Gunnar Jesper f. 3/3 1875 d. 1/9 1875. Ett gossebarn f. 13/3 1876 avled utan dop Erik f. 5/8 1878 d. 5/8 1878. Ett gossebarn avled utan dop 3/7 1882.

Barnen som dött utan dop har troligen varit för tidigt födda enligt en anteckning i dödboken

Gravstenen var förmodligen rest innan femte barnet dog.

Familjen flyttade från Eds Capell 1886, och hade då tre barn:

Vira Maria Charlotta f. 31/9 1879.

Arvid Jesper f. 5/11 1880.

Viva Ellen Louise f. 31/7 1885.

De får ytterligare ett barn Viva Elisabet f 1890 Norra Kyrketorp Skaraborg.

När kyrkan brann 1958 föll massor med skräp från kyrktornets tak ned på graven och betraktades som ett under att det vita korset stod oskadat bland det nedfallna virket. På grund därav beslöt kyrkorådet senare att de i framtiden skulle vårda graven.

Under en vinter troligen 2010-2011 så ramlade korset av stenen antagligen genom frostsprängning. Troligen en skada som funnits sedan branden och utvecklats under tiden. Korset lagades på församlingens initiativ 2012.

Sigvard Hjalmarsson och DavidF

3 Carl Lybeck

1884 1920

År 1891 köpte Carl Lybeck Åsvik. Han ägde även Vindö sedan 1883, och fick med dåvarande kommunala rösträttsförordning en mycket dominerande ställning i Östra Ed. Ståndsriksdagen hade avskaffats och tvåkammarriksdagen införts efter representationsreformen år 1866.

Ledamöterna i första kammaren valdes av landstingen samt stadsfullmäktige i de största kommunerna (Stockholm, Göteborg och Malmö). Rösträtten i kommunalvalen var graderad, så att den som hade hög inkomst eller förmögenhet fick flera röster. Även bolag hade rösträtt.

Investeringarna på godset tycks ha varit relativt försiktiga under hans tid, men ett par mycket märkbara förändringar skedde. Han startade ett sänkningsföretag vid Gölen 1887 och markerna däromkring nyodlades. Större delen av det arbetet torde dock ha utförts av torparna i Stensveden och Sjösveden, eftersom de senare kom att bruka huvudparten av den nyodlade åkern. Dessutom togs Brevik under eget bruk 1895, och drevs som utgård till Åsvik till 1938, då det utarrenderades första gången.

4 Thore Lybeck

1870 - 1928

Kaptan Thore Lybeck, övertog själva Åsvik vid sitt giftermål 1900, samt även de andra gårdarna vid faderns bortgång några år senare. Det var nu bortåt 20 år sedan någon ägare bebott Åsvik, och en hel del investeringar var nödvändiga. Nu byggdes nya ladugårdar på Draget, Härvik och Stensveden. En arbetarbostad uppfördes vid Kråkvik. Byggnadsunderhåll gjordes givetvis, fastän de synliga spåren därav senare ej var lika tydliga.

Torvmossen väster om Brevik började exploateras under dessa år, och en viss försiktig mekanisering av jordbruket påbörjades.

Thore Lybeck deltog flitigt i de kommunala angelägenheterna och övriga allmänna ärenden. Han var bland annat en pådrivande kraft när man bildade telefonförening i Skeppsgården, och deltog även i den då aktuella frågan om järnväg mellan Valdemarsvik och Gamleby. Det senare projektet kom dock aldrig att verkställas.

5 Häradshövding Gustaf Pettersson

1868

Ångbåtarna Tjust och Gamleby

Anna Lantz argumenterar för att det var tack vare ångbåtstrafiken som så många barn kunde komma till Östra Eds socken.

Hon har funnit att många av barnen som förekommer i hennes material reste med dessa båtar.

Under den tid då Stockholmsbarnen utackorderades till Östra Ed, fanns det två ångbåtar som gick mellan Västervik och Stockholm. Dessa ångbåtar hade ibland med sig en väldigt speciell last. Många av Stockholmsbarnen skickades i väg från huvudstaden till landet, med dessa båtar. Ångbåtarna Gamleby och Tjust, vars resor inleddes 1867, avslutades 1948. Under slutet av 1800-talet fanns det en stark önskan från handelsmännen i Västervik om att få till en mer regelbunden kusttrafik, till huvudstaden. Från och med år 1896 då båda ångbåtarna Gamleby och Tjust fick en ny tilläggsplats i Stockholm, vid den nybyggda Klara Mälarstrand nära centralstationen, växte kusttrafiken sig allt starkare. År 1948 avslutades dock Tjusts och Gamlebys båt färder.

Lokalombud i Östra Ed

På det lokala planet ska kantorn, häradshövdingens fru i Långrådna samt godsägarfrun på Åsvik, Märta Lybeck, organiserat omhändertagandet av fosterbarnen i Östra Ed. Enligt Lantz ska en av inspektörerna som arbetade med att skicka ut fosterbarnen från Stockholm hetat Lybeck Utackorderingsbyråns landsortsinspektör, herr Kihlqvist, berömde speciellt en person. Enligt Kihlqvist hade "... ingen arbetat så mycket för byråns och barnens bästa... personen Kihlqvist syftade på var Herman Brilioth, kyrkoherde i Östra Eds församling. Brilioths engagemang berodde enligt Kihlqvist på en känsla för barnens bästa. Ersättningen för lokalombudens arbete med rekrytering av fosterhemmen och den sociala kontrollen det förde av fosterbarnens vård gav 8 kr per barn och år. Lokalombudet kunde tjäna 400 kr årligen, om han eller hon kunde fosterhemplacera 50 barn, vilket var det största antal barn som fick utackorderas till en ort under ett och samma år enligt utackorderingsbyråns stadgar.

Fosterhemmen och fosterhemsplaceringarnas konsekvenser för barnen

Det var främst till torpstugorna fosterbarnen kom att placeras. Fosterföräldrarna var torpare, fiskare, jordbruksägare, småskollärare, ensamstående som änkor, änklingar och backstugefolk.

Dock tog både kantor Lindeskog samt häradsdomare Pettersson sig an fosterbarn. Hur många fosterbarn familjerna tog emot varierar, en del familjer kunde ha upp till tre fosterbarn samtidigt. Materialet visar även att etablerade fosterfamiljer kunde "återanvändas". Exempelvis fick en familj fosterbarn tilldelat sig redan år 1900 och fortsatte att tilldelas fosterbarn ända fram till år 1934. Lantz beskriver tillvaron för barnen i fosterhemmen som både slitsam och utsatt men att det även kunde finnas kärleksfulla hem med bra omvårdnad. Att ta fosterbarn var i stort sett den enda möjligheten torparna hade att få några kontanter.

Källor:

"I kölvattnet efter Gamleby och Tjust"

Berättelser om "Stockholmsbarn" som utackorderades till Östra Ed och Tryserums socknar under tidigt 1900-tal. Malin Weström och Anna Lantz

6 Fleetwood

Carl Hartvig Fleetwood, (son till Carl Mårten Fleetwood, Tab 36), till Åslevik, Eds kapell, Kalmar län; född 1742-11-16; student i Uppsala 1754-02-05; kammarherres titel 1768; † 1824-02-08 på Åslevik. Gift 1768-05-12 i Stockholm med stiftsjungfrun, grevinnan Margareta Ottiliana Cronstedt, född 1746-05-01, † 1830-04-06, dotter till presidenten, greve Carl Johan Cronstedt och grevinnan Eva Margareta Lagerberg.

Fredrik Vilhelm Fleetwood, (son till Carl Hartvig Fleetwood, Tab 37), född 1773-08-19; inskriven till krigstjänst 1780; löjtnant vid änkedrottningens livreg:te 1793; avsked 1798; † 1835-09-13 i Linköping. Gift 1798-09-09 på Vindö säteri, Östra Eds sn med jungfrun Lovisa Christina Key, född 1774-10-11 på Vindö säteri, Östra Eds sn, † där 1847-05-04 (72 år gammal), dotter till häradshövdingen och godsägaren Fredrik Key och Christina Lovisa Elertz.

Margareta Lovisa Fleetwood, född 1799-08-23 på Mistelkärr, Loftahammars sn, † 1862-06-07 i Kalmar. Gift 1829-05-26 på Åslevik med överstelöjtnanten Sten Erik Geete, född 1783, † 1858. Paret fick flera barn.

Löjtnant Axel Fleetwood Född 1842 död i Gamleby 1884

Axel Fleetwood var i sitt första äktenskap gift med sin kusin Louise Fleetwood från Vindö. Hon avled endast 25 år gammal, och ligger begravd på Östra Eds kyrkogård. Det finns ej mycket skrivet om Axel Fleetwoods tid på Åsvik. Han verkar dock ha varit ganska hård mot en del av sina underlydande. T.ex. episoden med den vräkta änkan i Koppemåla inträffade under hans år på godset. När det gäller jordbruket kan nog nyodlingarna av åker ha fortsatt under dessa år, om än i mindre utsträckning.

Kommunalt tog han krafttag ifråga om att bygga skolhus i socknen. Det dröjde länge efter skolstadgans införande 1842 innan man byggde skolhus i Östra Ed. Man drog sig fram med den ambulerande skolan, och läste en termin i varje rote. Under åren 1879-82 tog man på allvar itu med problemet. Man lånade 20000 kr och byggde fyra skolhus på tre år. Axel Fleetwood var mycket engagerad i detta, och för kyrkskolan var han även entreprenör.

Protocoll nr 30 (5 november 1868) § 1 Som Enkan Stina Cajsa Wickström i Koppemåla varit hos undertecknad och berättat det Hö högvälborne Herr Baron Axel Fleetwood på Åslevik den 30 sistlidne October månad uttagit fönstren ur det Boningshus, som beboddes och ännu bebos af ofvan sagda Enka och hennes 4 st minderåriga Barn i Koppemåla, samt den 3dje därpå följande November månad uttagit dörrarna ur samma Boningshus, utan att anvisa dem någon annan Bostad, eller ens tillåta närmast boende grannar härbärgera dem, Af detta så hårda behandlingssätt mot Enkor och f faderlösa Barn, anhöllo nu sagda Enka om Fattigvårdens Hjälpssamhet omanskaftet af husrum för dessa så i nöd och elände Bragta Människor eller ock insättandet af nya fönster och Dörrar i det rum Herr Friherren på Åslevik täcktes borttaga; Nu hördes kommunalnämnden häröfver hvilka enhälligt yttrade, att som denna qvinna varit Torpare -hustru under Åsleviks Egendom i 18 år och nu sedermera Enka i 3 1/2 år och oafbrutet varit bosatt och vistats under samma Egendom, i det Boningshus Herr Baron Axel Fleetwood åt henne upplåtit. Alltså beslöts nu enhälligt på hennes begäran och ansvar, att nya Fönster och dörrar skulle med det snaraste förfärdigas och insättas på Fattigkassans bekostnad och uppdrogs detta förslag till Fattigföreståndaren att genast verkställa.

Sigvard Hjalmarsson

Och http://www.mattiasloman.se/forskning/index.php?title=Fleetwood_nr_49#TAB (sök på Östra Ed på sidan (CTRL-F ger sökmöjlighet)

7 Rudolf Lindeskog

Rudolf Lindeskog kom 1902 som nyutbildad lärare till Östra Ed. Han kom att betyda mycket för socknen. Han var lärare vid kyrkskolan till han blev

pensionerad. Därefter tjänstgjorde han en del när den ordinarie läraren var inkallad till militärtjänst.

Under årens lopp deltog han flitigt i den kommunala arbetet. Han var med och bildade Östra Eds Sparbank och förestod en tid dess kontor i Skeppsgården. Han skrev under årens lopp många artiklar i Västervikstidningen från Östra Ed såväl bygdehistorier som mera allvarligt inriktade dokument.

När Tjusteds kommun bildades 1952, uppstod frågan att man skulle skriva historia om Östra Ed. En kommitté valdes men den kom ej att uträtta så mycket. Däremot arbetade Lindeskog själv vidare med ämnet ifråga.

Han skaffade egna medarbetare och 1962 gav han ut "En bok om Östra Ed". Den har varit till stor nytta när man forskar i socknens historia. Kanske väckte boken också intresset för att bilda en hembygdsförening.

På hösten 1964 bildades Östra Eds hembygdsförening, och ordinarie styrelse valdes 1965.

Verksamheten var inte så omfattande, det är svårt att driva en hembygdsförening om man saknar egen lokal.

Man började fira valborgsmässoafton med en vårbrasa på piren utan för färjans landfäste vid Ropsudden. Det blev en traditon som finns kvar fastän platsen flyttats till andra sidan Edsviken.

8 Bänk-Anders

Anders Magnus Andersson (1871-1941) från Skärkullen kallades för Bänk-Anders. Anledningen till hans smeknamn var att han tillverkade kyrkbänkar till Östra Eds kyrka.

Kontraktet för bänkarna undertecknat den 24 februari 1902. I kontraktet ingick att han skulle göra 42 stycken bänkar i lite olika längder. Detta var ett jättearbete för en enda man med tanke på de enkla verktyg man hade på den tiden.

Han fick 15 kronor för varje bänk. Om man räknar på dagens penningvärde så motsvarar 15 kronor 1902 ungefär 810 kronor idag.

Om han inte hann färdigt med bänkarna innan den 15 augusti skulle han dessutom inte få fullt betalt och han fick därför sova i kyrkan för att hinna färdigt med bänkarna i tid.

Han fick sedan kontrakt på ytterligare 10 stycken kyrkbänkar till läktaren som han fick 10,50 kronor per bänk för. Östra Eds kyrka brann den 3 maj 1958 så bänkarna finns tyvärr inte kvar idag. Nedan ser ni en bild från gamla kyrkan med bänkarna som Bänk-Anders tillverkat.

Jenny Karlsson och David Fogelberg

9 Gustav och Tivolia Holmgren

Ett fosterbarn berättar om vad som döljer sig bakom texten på en gravsten. Denna berättelse är skriven av Eivor Persson

Det står en gravsten på Östra Eds kyrkogård nära kyrkans stora södra fönster.

Inskriptionen lyder: Kyrkovärd Hemmansägare
Gustaf Adolf Holmgren 16/4 1869 – 5/4 1919
Hans hustru Tivolia 18/10 1875 – 20/11 1918
Vården rest av tacksamma fosterbarn.

Nu skall jag med en liten berättelse sprida ljus över bakgrunden till denna gravsten.

På bilderna ser ni den stränge respektingivande bonden, hemmansägaren Gustaf Adolf Holmgren

och hans vackra hustru Tivolia. De fick inga egna barn men de hade fyra fosterbarn. Det yngsta fosterbarnet hette Ninni Mineur, hon föddes i Stockholm 1905 och vistades på barnhem de första tre åren. År 1908 kom hon, som så många andra stockholmsbarn den här tiden, med sin lilla spånkoffert till de här trakterna.

Först till Grönhagen i Nocktorp, Vråka, till Maria Karolina Karlsson född 1855 och hennes make. De var över 50 år och hade redan en

fosterpojke och egna vuxna barn. Där fick hon ett gott hem tills hon var sju år. En del olyckliga omständigheter gjorde att de inte kunde behålla henne. Vid den tiden hade hon glömt sina första år och det var en stor katastrof då hon, utan att få veta vad de vuxna hade bestämt, blev hämtad av G.A. Holmgren från "mamma och pappa". Holmgren hade skrivit på ett kontrakt med Klara-Maria församling i Stockholm att han mot en ersättning av 80 kr per år skulle ge flickan Ninni Mineur en god uppfostran, näringsriktig mat och nödig skolgång.

Ninni fick det bra i sitt nya hem men mamma och pappa vägrade hon att säga, det fick bli tant och farbror istället. Hon var det minsta barnet i hemmet och fick mycket kärlek. Holmgren var så rädd om lilla Ninni och sa: "Du skall bli vår ålders tröst".

Nu blev det inte så, år 1918 kom spanska sjukan till Västerum och Östra Ed. Den svåra epidemin förändrade allt. Många människor fick sätta livet till i den epidemin. Så även Tivolia Holmgren, hon som var en frisk och stark kvinna rycktes bort på bara ett par dagar, endast 43 år gammal.

Ett halvår senare dog även G.A. Holmgren. Åren 1918 –1919 dog 38 000

svenskar, de flesta i 20 – 40 årsåldern. 20 miljoner människor i hela världen omkom i den mycket häftiga influensan. För Ninni som då var en ganska liten 13-åring, skyddad och älskad, betydde det att hon för tredje gången fick byta hem. Inte heller den gång hade någon talat om för henne vad som nu skulle ske när Gustaf Adolf dog ett halvår efter Tivolia.

Hemmet upplöstes och inventarierna skulle säljas på auktion. På auktionsdagens kväll satt hon på trappan och grät och undrade var hon nu skulle ligga för de hade sålt hennes säng.

Severin Edberg som ägde ortens affär och var bror till Tivolia tröstade henne och tog henne med hem. Han var snäll men hans hushållerska som själv hade en son var inte så glad åt att få ett barn till i hushållet, men det är en annan historia.

Åter till gravstenens inskription. Det var kanske kyrkorådet eller någon förmyndare som föreslagit "tacksamma fosterbarn", för det var lite si och så med tacksamheten.

Holmgren hade själv skrivit ett testamente som var lite ojämnt. Den minsta skyddslingen som han tänkt skulle bli deras "ålders tröst" fick merparten och ett testamente går som bekant inte att processa om utan att själv förlora. Det äldsta fosterbarnet som var en flicka hade nu fått en egen flicka och ville ha en större andel än den 1/6 del som hon var testamenterad så där blev det en del bråk.

Varje liv har sin historia och varje gravsten skulle ha mycket att berätta.

Det här var en av alla på Östra Eds kyrkogård. Vår mamma, Ninni Mineur Holmberg, gift med Karl Holmberg, berättade ofta vid "skumtimmen" (den tid då det var för mörkt för att utföra något arbete, men för tidigt att tända fotogenlampan). Det var alltid lika spännande att höra om hennes upplevelser, mer spännande än någon saga. Synd att det inte längre finns tid för denna berättartradition i vår TV och dataålder.

Eivor Persson och David Fogelberg

10 Karl Andritski

Tysk sjöman som omkom vid förlisning. 19211105 Han var född 19020114 i Kronshagen Kiel Tyskland. Civilstånd okänt. Angiven som kock i dödboken. Om Honom står det "Drunkning genom fartygets undergång i storm (Store Grund) Östersjön, väster om Gotland mellan Stora och lilla Karlsö

11 Rut Lundin

År 1925 började man diskutera möjligheten att anordna en telefonväxel i I SkeppsgårdenInitiativtagare var Kapten Tore Lübeck.

I december 1925 var telefnstationen i Skeppsgården ett faktum. Man hade 20 abonnenter vilket var ett minimumantal.

Den första föreståndaren för växeln hette Ester Karlsson. Den 7 februari säger hon upp sig. Man annonserar efter en ny föreståndare men ingen svarar. Då höjs årslönen från 360 kr till 460 kr , 5 svarar. Av dessa valdes fröken Rut Gustafsson från Västertryserum, sedermera fru lundin. Hon börjar anställningen som växelstationsföreståndare i mars 1929 Hon blev sedan kvar som föreståndare för växeln i 30 år tills den lades ned 1959.

12 Anders Petter Edberg

Flyttar till Westrum 1862, flyttade inom Westrum 1865 (Ägare från 1880, Västerum 1:11).

Startade lanthandel 1870. På undantag 1886. Flyttade inom Westrum 11/11 1887 och 24/11 1890. Var ledamot i Kommunalnämnden i Ö Ed mellan 1864 och 1902.

Ordförande under perioderna 1864-1870 och 1883-1902. Dessutom fjerdingsman.

Gravstenen på Ö Eds kyrkogård utgörs av den bit av ett berg som sprängdes bort av åskan i Jernemålaskogen när Anders Petter passerade.

"Här hvilar Landtbrukaren A P Edberg från Westerum född i Westerum den 23 Maj 1829 död den 15 Mars 1905 samt hans Hustru Kristina Svensdotter född på Svederna under Forsby 2dre April 1832

Förlofvades med Edberg den 20 juni 1850 och vigseln förrättades den 28 Augusti 1852, afled den 6 November 1909.

"Gud vi lefva och vi röras
blott i dig och genom dig.
Af din fadershand vi föras
Öfver tidens dunkla stig
Under ditt beskärm vi hvila
Uti sjelfva gravens famn
Tills du ropar oss vid namn
Och vi vakna glade och ila
Fader! Att evinnerlig,
Skåda och lovsjunga dig
En glad uppståndelse oss gif,
O Jesu Krist
Och vårt försvar i domen blif,
Förvisst! På våra synder icke tänk
Men, för din död oss lifvet skänk
Som du oss lofvat i ditt ord,
Så bli vi frälst och saliggjord.

Amen

Etio du är som befallande och verkställande makten eger öfver denna kyrkogård, unna denna gravvård för- blifva orubbad så länge kyrkogård och kyrka finnas till, och detta till minne af att åskan och "all makts" herre har uppsprängt den å ett bärg och tillformat den sådan den är å Jernemåla egor, den elfte September 1891 Och af Godsegaren och Riddaren m.m. Herr Karl Lybeck å Windö skänkt mig sommaren 1902 och af mig och min son Severin Edberg från platsen afhämtad i början af December månad sagde år betygar Westerum den 29 December 1903 A P Edeberg/egenhändigt

Sivard Hjalmarsson och David Fogelberg

Son med pigan

Anders Petter Edberg har lämnat fler avtryck i Östra Eds församling än historien om sin gravsten. Dels blev han under sitt äktenskap far till pigan Vilhelmina Nils-dotters utomäktenskaplige son Karl Emil som föddes den 7 februari 1872 och möjligen också till hennes dotter Elin Amalia född 1873, dels var han ledamot av kommunalnämnden 1864-1902 och ordförande under flera av dessa år. Dessutom var han fjärdingsman i byn

Karl Emil sägs ha varit en avbild av sin far. Vilhelmina Nilsdotter kom som piga till Anders Petter Edbergs hushåll i november 1869. Drygt ett år senare hade alltså husbonden gjort sin piga med barn. Vilhelmina absolverades, det vill säga fick syndernas förlåtelse, för lönskaläge den 28 april 1872. I kyrkboken finns det ingen anteckning om fadern. I november 1872 lämnade Vilhelmina gården i Västerum och flyttade till Vindö där hon gifte sig med drängen August Stålbom. Enligt Karl Emils son John ska August Stålbom ha fått betalt av Anders Petter Edberg för att gifta sig med Vilhelmina.

Själv berättade hon aldrig om vem som var Karl Emils far, inte ens när hon närmade sig döden. Hon hade ju lovat att inget säga. Anders Petter erkände aldrig själv sin son och i bouppteckningen nämns han inte heller, bara de med hustrun sammanavlade och efterlämnade barnen.

Försörjningsbidrag

I maj 1874 begärde statdrängen August Stålbom bidrag från socknens fattigkassa till försörjningen av hustruns utomäktenskaplige son. Han beviljades 15 riksdaler per år. Vice ordförande vid sammanträdet var då Anders Petter Edberg. Från protokollet framgår att fadern betalade en årlig summa men att det inte räckte till. Bidraget höjdes tillfälligt till 20 riksdaler men skulle sedan vara 15 riksdaler per år. Vem fadern var framgår inte här heller.

Ungefär tio procent av barnen föddes utom äktenskapet vid mitten av 1800-talet

Hämtat ur släktforskartidskrift samt Mikael Edbergs släktforskning

13 Hartvik Hermansen

Hartvik föddes i Frogner i Heradsbygd utanför Elverum i Norge 1922. Han kom till Sverige från Norge 3 december 1942. Johan Hartvik Hermansen föddes den 25 februari 1922, Heradsbygd, Norge och dog den 1 juli 1982 i Björkliden, Långrådna, Sverige av cancer. Hartvik gick i folkskola i Heradsbygd under sex år.

Han visade tidigt sinne för affärer då han bland annat köpte wienerlängder som han delade upp och sålde med förtjänst. Hartvik hade anställning som gårdsarbetare, och arbetade som stenarbetare vid Norges Statbaner under kriget.

Tillsammans med en kamrat flydde han till Sverige den 30 november 1942 då de hade blivit ertappade av NS-soldater med en radio i en skogshyddas och blev tvungna att fly hals över huvud till Sverige.

De kom fram till Uggleheden i Värmland den 3 december 1942. Hartvik fick flyktingnummer 10853 och beskrevs i huvudregistret som en man med ovalt ansikte, rött hår och blå ögon, samt 178 cm lång. Precis som alla norska flyktingar kom han först till flyktingförläggningen på Kjesäter där förhör och läkarundersökningar hölls.

Han flyttade inom Sverige ett flertal gånger under krigsåren. 11 december 1942, Mörtsjö, Regna. 2 maj 1943, Brakke 1, Långrådna. 11 november 1943, Hulta, Gamleby. 11 maj 1944, Hulta, Vråka. 24 juli 1944, Barrstigen 46, Ulvsunda.

16 oktober 1944, c/o Pettersson, Back, Långrådna. 12 november 1944. Solliden, Valdemarsvik. 8 januari 1945, Värmlands Verkstadsskola, Östanås, Älvsbacka.

Under tiden i Långrådna och Hulta hjälpte han till att bygga vägen mellan Valdemarsvik och Eds Bruk. Midsommarafton 1943 träffade han Ingeborg Pettersson från Långrådna som han senare gifte sig med. Ingeborg skrev brev till Hartviks föräldrar så att de visste att han levde och hur han hade det.

Hartviks omnämndes i breven som Pian, ett öknamn han gett sig själv som barn. Hartvik och Ingeborg hann få två döttrar innan de slutligen kunde gifta sig 1948 eftersom Hartvik blivit dödförklarad i Norge.

Tillsammans fick de tre barn Birgitta, Margareta och Marianne. Hartvik jobbade efter kriget som sotare och murare. Slutligen startade han en egen firma som skrothandlare. Till en början levde Hartvik, Ingeborg och flickorna i Lilla huset på gården Back.

I början av 1950-talet köpte de den gamla skolan i Långrådna som de döpte till Björkliden. Därifrån skötte han sin firma och såg sin familj växa upp. Hartvik avled endast 60 år gammal den 1 juli 1982. Han avled efter en tids kamp mot Cancer

Uppgifter från Linda Hermansen, barnbarn till Hartvik

14 Omkomna familjen Andersson

En händelse, som äldre personer mindes och ofta talade om, inträffade Annandag Pingst 1897. Det handlar om bondfamiljen Karl Andersson på St. Asko. På den tiden fingo skärgårdsborna hämta sin post i Loftahammar, det var ej tal om lantbrevbäring då.

Man beslöt att hela familjen jämte tjänstefolk skulle kombinera posthämtningen med en gemensam utflykt. Färden bestod till stor del av sjöresa och det var god vind och man seglade givetvis. V

inden var förmodligen så pass kraftig att den gick under begreppet "flängvästa", ett uttryck som skärgårdsborna använder då man skall beskriva en hård och ryckig västlig vind.

Allt gick väl tills de seglande var mitt för den så kallade Hästholmen. Där kantrade man och ingen blev räddad. Ett åsyna vittne fanns, nämligen Anders Petter Karlqvist, som befann sig på fastlandssidan men hade ingen båt till hands för att bistå de nödställda, som bestod av fem personer. Det sista han såg av dem var händer ovan vattnet, som liksom sökte efter en hjälpare hand. Undertecknads fader, som var skolkamrat med den jämnåriga sonen i huset, vilken också förolyckades, var med och bar denne till hans sista vilorum på Östra Eds kyrkogård.

Det är lätt förståeligt att människor, som har haft ett så opålitligt element som havet till arbetsplats, råkat ut för olyckor, ofta med dödlig utång. Att söka relatera alla händelser under åren som inträffat och omständigheterna kring dessa är omöjligt, ty kyrkboken talar oftast kortfattat, omkommen genom drunkning.

Ur Torsten Gustafssons Liv och leverne i Eds skärgård

15 Nils Magnus Israelsson

Han kom till världen med förkrympta ben, som vidare i livet aldrig skulle komma att bära honom. Född 1832 på Hasselö i Loftahammars skärgård var hans utsikter att skapa ett självständigt liv således små.

Att efter hemtraktens förutsättningar bli fiskare eller fiskebonde var inte möjligt. Vid 16 års ålder blev han istället biträdande lärare åt kantor Hornvall i Loftahammar. Men för Nils Magnus blev inte heller läraryrket någon sinekur. Skärgårdsskolorna drevs ambulerande mellan 4-5 skolstationer.

Så långt sjövägen sträckte sig kunde han trots sina menliga villkor ro. Där färden gick över land fanns ingen annan råd för honom än att krypa. Där terrängen medgav kunde han hasa sig fram med hjälp av särskilda käppar.

Sagesmän meddelar att han tog sig fram otroligt fort och var förbluffande vig i och ur sin båt eller över hindrande gärdesgårdar.

Sin huvudsakliga lärargärning kom han att utöva i Östra Ed församling. Från 1863 som så kallad underlärare åt den ordinarie läraren Carl August Källman. Som underlärare hade han att elva veckor före den ordinarie lärarens ankomst till respektive skolstation undervisa de "mindre försigkomna" eleverna.

1869 fick han godkännande att "lära" hela terminer vid varje skola. Han fungerade även som informator åt familjen Fleetwood på Vindö.

Då Nils Magnus inte var mannen som gjorde saker lätt för sig, bodde han jämväl kvar på Hasselö. Under 14 år kom han att "pendla" mellan Hasselö och skolorna i Östra Ed.

Till skolan i Långrådna var det närmare tre landmil fågelvägen. Under sina vistelser på skolstationerna ska han dessutom ha varit oerhört sparsam. Kosten inskränkte sig till mjölk och bröd. En brödkaka i veckan fick räcka. 1866 gifte sig Nils Magnus med den nära tio år yngre Mathilda Reinoldsdotter.

Efterhand förärades paret även med sönerna Albin Gottfrid (f. 1869) och Ernst Israel (f. 1873).

Såsom familjeförsörjare var den strävsamma lärargärningens förtjänst inte tillräcklig. Som biinkomst gav han sig ändå på fisket. Till en början i blygsam skala. Han sumpade uppmetade abborrar som han på fredagseftermiddagarna rodde till Västervik för att sälja. Det var en väg på fem landmil. Om vädret var nådigt kom han fram på lördagsmorgonen.

Efterhand utökades fisket. Han band egna garn och kostade även på sig ett gädddrag. Draget förlorade han dock när en alltför stor gädda högg i Kvittösundet. Förlusten var stor. Draget hade kostat inte mindre än 10 kronor. Så småningom kunde han likafullt köpa nya drag och även en bössa. Nu blev resorna till Västervik alltmer lönsamma.

Först 1878 flyttar familjen till Östra Ed. Nu blev resorna till skolstationerna behändigare. Men som ett ödets ironi fick församlingen även sitt första fasta skolhus uppfört detta år och Nils Magnus erhöll avsked.

Historien får ändå ett lyckligt slut. Familjens sparsamhet och umbäranden hade förbluffande nog genererat kapital nog att köpa "Israelsgården" på Horsö. Här framlevde familjen ännu många år. Under sommarhalvåret idkades fiske. På vintrarna drev husfadern privat skola.

Nils Magnus överlevde sin hustru (d. 1902) och blev kvar på Horsö. Han slutade dock sina dagar på sonen Albin Gottfrids gård Bällsjö i Västra Ed. Man skrev då år 1914 och vår kämpe fick slutligen den vila han under sina 82 jordeår aldrig sökte.

Sigvard Hjalmarsson och Leif Wallentinsson, Östergötlands länsmuseum, augusti 2003

16 Gösta Lindeskog

Gösta Rudolf Edvard Lindeskog, född den 27 december 1904 i Östra Eds församling, Kalmar län, död den 2 juni 1984 i Uppsala, var en svensk teolog. Son till Rudolf Lindeskog och en av ortens söner som kommit högt upp på samhällsstegen

Lindeskog blev filosofie magister 1927, teologie kandidat 1931, teologie licentiat 1935, teologie doktor 1938 och docent i Nya testamentets exegetik samma år. Han prästvigdes 1947. Lindeskog var lärare vid Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk 1931–1932, lektor vid Uppsala högre allmänna läroverk 1940–1964, direktor vid Sigtunastiftelsen 1943–1948 och professor i exegetik vid Åbo akademi 1964–1974. Han var ordförande i Sveriges kristliga gymnastiströrelse 1938–1942, i Sveriges förenade studentkårer 1939–1941, sekreterare i Uppsala exegetiska sällskap 1936–1952, ordförande i Kristendomsläraryrarnas förening 1942–1949, vid Uppsala förskoleseminarium 1946–1963, styrelseledamot vid Svenska teologiska institutet i Jerusalem 1950–1977, inspektor 1959–1979, styrelseordförande vid Sigtuna folkhögskola 1959–1978 och direktor vid Religionspedagogiska institutet 1953–1977. Lindeskog blev ledamot av Nathan Söderblom-sällskapet 1941 och av Vetenskapssamhället i Uppsala 1954. Han utgav vetenskapliga arbeten, handböcker och läroböcker, bland annat *Die Jesusfrage im neuzeitlichen Judentum* (1938, nytryck 1973), *Studien zum neutestamentlichen Schöpfungsgedanken* (1952) och *Judarnas Jesus* (1972).

Wikipedia

17 Anders Dahlgren,

född 23 december 1925 i Östra Eds socken, Kalmar län, död 24 mars 1986 i Valdemarsvik, var en svensk politiker (c). Han var jordbruksminister 8 oktober 1976–18 oktober 1978 och 12 oktober 1979–8 oktober 1982, tillförordnad försvarsminister 1981, ledamot av riksdagen 1961–24 mars 1986 samt andre vice talman 1982–85 och tredje vice från 1985. Anders Dahlgren var son till hemmansägaren Axel Dahlgren och Berta, född Petersson.

18 Östra Eds kyrka Nya kyrkan

Totalförstördes genom brand 3 maj 1958. Vad som räddades var tre altartavlor, bibel, duvan timglaset, ljuskronor, kyrksilver antependier, mässhakar.

Omedelbart efter branden beslöt kyrkofullmäktige om återuppbyggnad, vid detta tillfälle hade man ingen aning om vad en ny kyrka skulle kosta eller vad man skulle få ut i brandförsäkring.

En byggnadskommitté tillsattes som fick stor frihet i sitt arbete - men med en väsentlig begränsning - kyrkan skulle i huvudsak byggas skuldfri - utan upptagande av lån.

Kommittén fick kontakt med Arkitekt SAB Rolf Bergh i Stockholm, vilken byggt flera kyrkor, ex. Friggeråkers i Västergötland och den mycket omdebatterade Oxelösundskyrkan

Efter fyra olika skissförslag stannade kommittén för den, vilken vi nu här ser förverkligad, kyrkofullmäktige anslöt sig enhälligt till samma tanke. och man ansåg att den ekonomiska ram som omfattade 400000 kronor borde hålla.

I brandförsäkringspengar hade man fått 310 000 kronor återstoden skulle alltså samlas in på ett eller annat sätt

I det skick som kyrkan nu befinner sig och med inberäknad kostnad för återstående utvändig planering belöper sig den totala kostnaden till c:a 463.000 kronor, kostnadsfördyringen beror i huvudsak på inventariesidan.

Församlingen som omfattar endast drygt 400 inv. eller 124 hushåll och med knappa 10 000 skattekronor har visat en stor offervilja liksom Östra Edsbor i förskingringen och närliggande pastorat och församlingar.

Vilket har gjort att vi i dag räknar med att vad som återstår att täcka av de sammanlagda kostnaderna är ungefär 5000 kronor, då skall man här märka att inget lån upptagits eller ingen extra höjning av skatten har skett - däremot har mycket frivilligt arbete gjorts.

Kyrkan i sitt nuvarande skick rest på murarna av den gamla har ett 7 meter kortare långskepp än den gamla, och på innerväggarna har murats upp en ny tegelvägg, fönstren har gjorts om, mindre på norrsidan - avkortade på södersidan, vilket har möjliggjort ett vackert sol och skuggspel.

Taket har fått sin konstnärliga utsmyckning av konstnären Olle Gill och visar från altaret räknat Livets träd, över dopfunten som också räddades vid branden madonnabilden över predikstolen, såningsmannen, och på Predikstolen finas skulpterat, Och somt föll i den goda jorden.

Vidare treenighetsymbolen, «Jesus Gud Anden. Den breda och den smala vägen i Sydvästra hörnet och i motstående hörn Fiskens tecken samt över mittgången Hoppets tecken.

Altartavlorna har icke placerats i koret utan fått vika för ett krucifix i brons skapat av Konstnären Martin Holmgren, vilken också gjort evangelistsymbolerna fastsatta bakom krucifixet direkt på väggen i nischen.

Orgeln har också givits en mera central plats i kyrkan, den har byggts av Mårtensson i Lund. Placeringen kanske är något ovanlig , men betyder kanske också ett markerat återgång till forna tiders kyrkorums stil.

Jag tror också att den vunnit församlingens gillande bättre än vad vi vågat hoppas.

Den vackra kormattan är komponerad av Textilkonstnärinnan Marianne Eklund Stockholm liksom predikstolsklädet.

I tornet har inretts en tornkammare, från början avsedd som brudkammare och därför utrustad med tvättställ stora speglar i dörrar osv.

Vi hade den tanken att kanske att denna kyrka skulle kunna passa som bröllopskyrka framför många andra, tornkammaren används dock som söndagsskolelokal och söndagsskolan pågår under högmässotid. I en friliggande byggnad finns nödvändiga serviceanordningar.

Här borde tilläggas att allt vackert träarbete i bänkar, predikstol altare, altarskrank är utfört av Bergholms Snickerifabrik Västervik efter ritningar av Arkitekt Bergh.

All ny armatur är också efter arkitekt Berghs intentioner och gjord vid Skövde Gelbgjuteri. Huvudentreprenör var Byggmästare Adolfsson, Ankarsrum. Församlingen är ett stort tack skyldig komminister Olle Ek som var den drivande och sammanhållande länken under uppbyggnadstiden, utan hans stora insats, hans förmåga att ta vara på uppslag -entusiasmera och leda hade med säkerhet kyrkan dels haft en annan utformning och dels hade med säkerhet stora pengar resterat och som församlingen då fått upplåna.

Skrivet av Anders Dahlgren inför kyrkans återinvigning vid Mikaelsmäss 1960. Renskrivet av David Fogelberg den 3 november 2010